Ediţii ale clasicului Marcus Tullius Cicero în colecţiile Fondului Teleki-Bolyai al Bibliotecii Judeţene Mureş

CARMEN MUNTEANU
Biblioteca Judeţeană Mureş

Curentul cultural al umanismului iniţiat în Italia, în secolul al XIV-lea, dezvoltat în secolul al XV-lea îşi îndrepta atenţia asupra rosturilor omului pe care civilizaţia greco-romană le cultivase timp de secole. Triumful umanismului european este marcat de secolul al XVI-lea, prin interesul pentru om şi perfecţiunea sa. Acest secol dominat de noile orientări, idei şi concepţii a contribuit la progresul spiritului critic manifestat în depistarea şi colecţionarea manuscriselor care reprezentau antichitatea.

În domeniul ştiinţelor umane, antichitatea oferea veritabile modele demne de urmat prin operele pe care cărţile tipărite le puneau la dispoziţia cercetătorilor şi cititorilor. Antichitatea regăsită a contribuit la lărgirea orizontului intelectual, erudiţia greacă şi latină manifestându-se prin transpunerea evenimentelor în condiţiile care le-au produs, reliefate cu o evidentă forţă artistică.

Umanismul, prin valorile sale, a asigurat, astfel, cunoaşterea şi studierea operelor scriitorilor greci şi latini reprezentativi, deveniţi clasici. "*Clasicismul e un echilibru, de gândire, de sensibilitate şi de formă care asigură operei de artă un interes uman şi o difuziune universală. Ordinea, claritatea, împlinirea, stăpânirea conştientă sunt semnele lui vizibile*."[1] Înscrisă acestor coordonate, opera istoricului şi omului politic roman Marcus Tullius Cicero (106-43 a.Chr.) va constitui obiectul acestei prezentări. Ne vom referi la ediţiile operei sale păstrate în colecţiile istoriceşte constituite ale Fondului Teleki-Bolyai al Bibliotecii Judeţene Mureş. Aceste ediţii se remarcă prin vechime, raritate bibliofilă, prin itinerariul lor spiritual şi prin legăturile lor artistice.

Din cele 40.000 de volume achiziţionate de fondatorul Bibliotecii Telekiana din Târgu-Mureş, Teleki Sámuel (1739-1822), 3.000 de volume reprezintă lucrări ale autorilor greci şi latini, provenite din 25 de centre tipografice europene. Fondatorul s-a dovedit un pasionat bibliofil şi un bun cunoscător şi admirator al culturii şi literaturii antice. A colecţionat cu

[1] Bayet, Jean: ***Literatura latină***. Bucureşti, 1972. p. 303.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

asiduitate capodoperele clasicităţii greco-latine, fapt atestat de bogata corespondenţă purtată cu editori, librari, oameni de ştiinţă, bibliologi şi de numeroasele însemnări de pe filele cărţilor. Catalogul bibliotecii întocmit de Teleki şi editat la Viena, în patru volume între anii 1796-1819, reprezintă o operă bibliografică întocmită cu probitate ştiinţifică.[2] Autorilor din antichitate le-a consacrat primul volum, ce poate fi considerat o adevărată enciclopedie a literaturii clasice. Autorii sunt înseraţi în ordine cronologică, cu succinte date biografice şi cu o prezentare generală a operei. Valoarea bibliofilă a remarcabilei colecţii numite „*Bibliotheca classica*" este conferită de varietatea tematică, tehnica tiparului şi de legăturile artistice ale exemplarelor. Tomurile somptuoase ale preferatei sale colecţii ocupă un loc distinct în aranjarea fondurilor în bibliotecă, constituind unica colecţie de acest fel din ţară.

Operele marelui orator Cicero se găsesc în biblioteca noastră într-un număr impresionant: 97 ediţii în 130 de volume în colecţia Telekiana, 48 ediţii în 83 de volume în colecţia Bolyai şi 42 ediţii în 61 de volume în aşa-numita colecţie „mixtă", limita cronologică convenţional stabilită fiind a anului 1800. Numărul mare al ediţiilor nu ne permite o „*restitutio in integrum*", ci doar prezentarea unor ediţii considerate rare şi preţioase.

Relevăm, în primul rând, un manuscris medieval, considerat timp îndelungat ca provenind din Biblioteca Corviniana, ce cuprinde lucrările autorilor latini Cicero, Vegetius şi Frontinus, cu o temă comună ***De re militari*** şi lucrarea ciceroniană ***De legibus libri III.***

Grafia manuscrisului este deosebit de frumoasă, un accesoriu ornamental constituindu-l iniţialele ornate şi colorate minuţios şi artistic cu roşu şi albastru sau albastru cu roşu, într-o alternanţă de culori reuşită. Valorosul manuscris din secolul al XV-lea a fost oferit, în semn de respect lui Teleki Sámuel, de filologul maghiar Aranka György (1737-1817), după cum reiese din însemnarea de donaţie de pe prima pagină a acestuia. Aranka György, fondatorul Societăţii Lingvistice Maghiare din Târgu-Mureş în 1793, ce-şi propunea colecţionarea manuscriselor din Transilvania, a descoperit în colecţia Conventului Franciscan de la Şumuleu Ciuc,[3] acest manuscris pe care l-a preluat obligându-se să-l restituie după transcriere. Greşeala este că a omis să-l restituie; e adevărat, că îl scuză gestul de a-l fi dăruit colecţionarului unei biblioteci ce va deveni publică.

---

[2] Deé Anna: ***O operă bibliografică valoroasă: Catalogul tipărit al Bibliotecii "Teleki" din Târgu-Mureş***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, VI, 1982. p. 271-277.

[3] Deé Nagy Anikó: ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel***. Kolozsvár, EME, 1997. p. 176. – În fosta bibliotecă a Mănăstirii Franciscane se păstrează şi astăzi un inventar din 1753 în care cu o descriere sumară figurează acest codice la p. [197]. ***Album Bibliothecae Venerabilis Conventus Csik Somlyoviensis.***

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

Însemnările manuscrise ale lui Teleki Sámuel dovedesc nu numai interesul unui colecţionar pasionat, ci şi serioasele sale preocupări filologice. Copistul manuscrisului fiind necunoscut, Teleki l-a învestit pe secretarul său, Emericus Szentgyörgy,[4] să colaţioneze textul acestui manuscris ciceronian cu cel al ediţiei vesaliene din 1640, ***Veterum Re militari Scriptorum.*** Studiul filologic al secretarului, datat, Viena, 13 mai 1816 şi însemnările lui Teleki sunt antepuse manuscrisului, la legarea acestuia în coperte de carton şi cotor de piele inscripţionat cu numele autorilor şi titlurile lucrărilor, manieră specifică secolului al XIX-lea.

În colecţia Teleki se păstrează şi un manuscris mai târziu, cel al profesorului Kovásznai Sándor (1730-1792), profesor la Colegiul Reformat din Târgu-Mureş, ce reprezintă traducerea în limba maghiară a lucrării lui Cicero ***De officiis libri III.*** Traducerea a fost realizată la Târgu-Mureş în 1783,[5] de renumitul profesor ce propunea elevilor studiul limbii latine, fiind tipărită doar după moartea sa.

Prin descoperirea tiparului, opera lui M. T. Cicero, remarcat pentru talentul, cultura şi multilateralitatea activităţii sale, a dominat secolul al XV-lea. Astfel, în colecţia Telekiana există patru lucrări ciceroniene, imprimate înainte de 1500, deci incunabule, cu importanţă pentru istoria cărţii în general.

Dintre acestea, cea mai veche ediţie conţine lucrările: ***De oratore. De perfecto oratore. Topica. Partitiones. De claris oratoribus. De petitione consulatus. De optimo genere oratorum. Aeschinis et Demosthenis orationes contrariae.*** Neavând pagină de titlu propriu-zisă, datele de apariţie sunt extrase din colofon. Acest prim coligat a fost tipărit la Veneţia, oraş supra denumit „*capitala mondială a cărţii tipărite*"[6], de Philippus Pincius, la 15 iulie 1495, în ediţia lui Hieronymus Squaryaficus. Al doilea coligat conţine lucrările: ***Orationes. I. Orationes variae. II. Orationes verrinae***, a fost tipărit, de asemenea, la Veneţia de Bartholomaeus de Zanis în ianuarie 1496. Cele două coligate semnalate, in folio, deşi au apărut la Veneţia, unde arta legătoriei europene îşi are obârşia, legătura volumului ce le cuprinde este comună, fiind datată în secolul al XVIII-lea.

Alt incunabul pe care îl relevăm în renumita colecţie a clasicilor este ***Tusculanae disputationes.*** Lucrarea, in folio, este tipărită în imprimeria venețiană de Iohannes şi Gregorius de Gregoriis, de Forlivio, în 9 august 1482.

---

[4] ***Idem***, p. 176.

[5] Kovásznai Sándor: ***Az ész igaz útján. Válogatott írások.*** Bukarest, Kriterion, 1970. p. 256.

[6] Flocon, Albert: ***Universul cărţilor***. Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976. p. 175.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

Aceşti tipografi între anii 1450-1505 au tipărit numeroşi clasici,[7] produsele lor fiind considerate cele mai frumoase compoziţii veneţiene. La ornamentaţia exemplarului nostru contribuie iniţialele ornate şi colorate cu roşu şi albastru, iar frumoasele caractere romane constituie un ansamblu echilibrat şi elegant. Pe prima pagină apare însemnarea lui Iohannes Streiler, doctor în drept ecleziastic şi civil: „*Ferendum est et sperandum*" şi o însemnare în limba greacă urmată de cea latină „*Ferendum est Isu*". Legătura cărţii este de piele maro, datată în secolul al XVIII-lea.

Cel de-al patrulea incunabul conţine aceeaşi operă ***Tusculanae disputationes***, cu comentariile lui Philippus Beroaldus, profesor de retorică şi erudit filolog. Lucrarea, in folio, este tipărită la Bologna de Benedictus Hectoris Faelli în 27 iulie 1496. Legătura exemplarului este din piele maro, neornamentată, apreciată ca fiind tot din secolul al XVIII-lea.

Prestigiul unor asemenea lucrări a concentrat atenţia lui Fikk László şi Balázs Lajos, care au elaborat lucrarea ***Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai***, la Târgu-Mureş, în 1971.

În continuare, prezentăm operele lui Cicero, în tipărituri din secolul al XVI-lea, majoritatea lucrări de înaltă ţinută, ieşite din oficinele unor tipografi vestiţi, care printr-o nouă exprimare plastică, datorată unor artişti, au devenit opere de artă.

Printre acestea semnalăm în fondul Teleki ***Opera*** lui M. T. Cicero, ce cuprinde lucrările ***De legibus*** şi ***De republica***. Cele două volume, in folio, au fost tipărite la Paris, unde arta tipografică dobândise strălucire, în imprimeria lui Robertus Stephanus în 1539 şi legate în piele maro. Familia Estienne s-a distins prin activitatea de editare în secolul al XVI-lea în Europa. Lucrarea lui Robert, fiul lui Henri Estienne, cu marca tipografică a familiei, prin tiparul clar şi hârtia de calitate se pare că a ajuns la formula ei definitivă.

Remarcăm ***Opera*** lui M. T. Cicero imprimată în oficina Hervagiana în 1540, la Basel,[8] devenit în primele decenii ale secolului al XVI-lea capitala umanismului. Cele două volume, in folio, conţin marca tipografică specifică, iar iniţialele ornate şi încadrate în chenare pot fi considerate gravuri cu valoare artistică. Legătura este din piele, de culoare maro închis, neornamentată.

Alt exemplar rar îl constituie cartea ce cuprinde două coligate, lucrarea lui Cicero ***De legibus liber I,*** cu comentariile profesorului de elocinţă şi filosofie Petrus Ramus (1515-1572), tipărită la Paris, în oficina tipografului umanist Michael Vascosan în 1554 şi lucrarea ***De legibus lib. III.,*** cu comentariile faimosului elenist Adrianus Turnebus (1512-1565), în a cărui

[7] ***Idem***, p. 177.

[8] ***Idem***, p. 157.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

oficină a apărut în 1552. Legătura cărţii este de piele maro deschis, cotorul cu ornamente aurite, iar coperţile au imprimat un supra-libros neidentificat, probabil comandat de persoana căruia i-a aparţinut cartea anterior lui Teleki,[9] care aplica ex-libris-ul său, tuturor cărţilor din colecţie.

Ne reţine atenţia ***Opera omnia,*** comentată şi editată de Dionysius Lambinus, la Paris, în 1566. Cele două volume, in folio, sunt legate în piele de culoare maro deschis şi au cotorul ornamentat artistic. Pe paginile de titlu apar gravuri cu elemente zoomorfe (serpentes et avibus) şi antropomorfe. La frumoasa execuţie a volumului întâi contribuie portretul-efigie al lui Cicero. Însemnările manuscrise ale lui Teleki de pe foaia de gardă indică posesiunea sa, Viena, 1802 şi fac referiri la primul comentariu al lui Lambinus la opera lui Cicero, dovedind interesul său ştiinţific pentru opera oratorului.

Menţionăm exemplarul ce cuprinde lucrările: ***De officiis libri III. Cato Maior, sive de senectute. Laelius, sive de amicitia. Somnium Scipionis. Paradoxa. Sylloge lib. De Repub.,*** editat de Johann Sturm, cu comentariile umanistului olandez Desiderius Erasmus (1466-1536) şi ale teologului german Philipp Melanchton (1497-1560). Primul volum menţionează că a fost tipărit la Strasbourg de Josias Richelius în 1564, cu privilegiul regal. Lucrarea a aparţinut lui Josephus Szent Simon la Frankfurt în aprilie 1739, după cum se notează în interiorul primei coperte, apoi a ajuns în posesia lui Sámuel Nádudvari, profesor de filosofie şi matematică la Colegiul din Târgu-Mureş, cumpărând-o în 1742, fapt menţionat pe prima foaie de gardă. În continuare, urmărim drumul cărţii prin însemnarea lui Alexander Teleki de Szék, de pe pagina de titlu, care a cumpărat-o în 25 ianuarie 1747, la Târgu-Mureş. Astfel, cartea a ajuns în posesia fiului său, Teleki Sámuel. Legătura cărţii, aşa-numita legătură renascentistă germană, este din piele albă, realizată în serie după o placă metalică executată în 1546, dată gravată pe copertă. Artistul, care a folosit iniţial incizia cu o înaltă măiestrie, rămâne, ca în majoritatea cazurilor, anonim. Coperţile sunt bogat ornamentate grupând în casete figurile unor profeţi. Central, într-un decor arhitectonic renascentist, distingem pe prima copertă, figura unui bărbat în vestimentaţie de epocă, ţinând în mâna stângă balanţa, simbolul imparţialităţii legii, iar în mâna dreaptă, sabia, simbolul forţei executive a legii. Coperta a doua, cu aceeaşi structură compoziţională, distinge, central, o femeie în vestimentaţie renascentistă, cu mâna dreaptă străpungându-şi pieptul cu o sabie, simbol al promisiunii de castitate şi fidelitate. Distingem o împletire de mit, simbol şi alegorie ce nu exclude valoarea estetică implicită a

[9] Deé Nagy Anikó: ***op. cit.***, p. 382. – Cartea este evidenţiată de bibliotecarul Kelemen Márton, prin scrisoarea din 21 martie 1818, Târgu-Mureş adresată lui Teleki Sámuel.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

unor asemenea compoziţii. Volumul al doilea, conţinând lucrările: ***De natura deorum. De divinitate. De fato. De somnio Scipionis. De legibus. De universitate. De petitione consulatus,*** este editat tot de Johann Sturm cu menţiunea privilegiului regal. Pagina de titlu nu menţionează anul de apariţie. Prefaţa lucrării este datată, Strasbourg, 1541. Probabil, anul de apariţie este 1564 ca şi cel al primului volum. Legătura este aceeaşi, iar însemnările se referă la ambele volume.

În sfârşit, evidenţiem ediţia ***Opera omnia*** a lui Dionysius Lambinus, de la Leiden din 1588, cu menţiunea privilegiului regal. La ornamentaţia cărţii, in quarto, contribuie foaia frontispiciu care include într-un ancadrament cu elemente florale şi antropomorfe gravura centrală ce reprezintă o poartă prin care trece un bărbat ce poartă, simbolic, greutăţi. Sugestivă este deviza: „*Libertate meum mecum porto.*" Legătura cărţii este din piele albă, legătură germană, cu chenare care încadrează medalioane cu figuri simbolice, ornamente florale şi rozete. Artistul manifestă interes pentru amănuntul decorativ, cartea fiind prevăzută cu închizători metalice.

Colecţia Bolyai reprezintă zestrea bibliotecii Colegiului Reformat din Târgu-Mureş, al cărei nucleu datează din 1557, an în care s-a înfiinţat „*Schola Particula*". Primul catalog al bibliotecii şcolare s-a întocmit în anul 1653, iar frumoasa tradiţie a acestei şcoli ca, atât profesorii cât şi elevii, să doneze cărţi bibliotecii s-a perpetuat.

Semnalăm ediţii ciceroniene din secolul al XVI-lea, păstrate în acest valoros fond.

Cel mai vechi exemplar ***Pseudo-Cicero, Rhetoricorum as C. Herennium libri IV,*** cuprinde opera lui M. T. Cicero ***De inventione libri II.***, cu comentariile lui Petrus Victorius şi Paulus Manutius, ediţie tipărită la Leiden, în 1555, de editorul tipograf Sebastian Gryphius, a cărui emblemă reprezintă un grifon cu deviza: „*Virtute duce comite fortuna.*" Preferinţa tipografului era pentru cărţi în format uşor de mânuit, fapt ce explică şi existenţa acestui exemplar într-o bibliotecă şcolară. Cele două volume ale lucrării, in octavo, prezintă legături de carton, cu cotor şi colţutri de piele. Pe verso-ul primei coperte a ambelor volume figurează ex-libris-ul „*Maros Vásárhelyi e.r. Fö oskola könyve*", certificând apartenenţa acestora Colegiului Reformat din Târgu-Mureş.

În ordinea cronologică a apariţiei, menţionăm lucrarea ***De officiis libri III...,*** editată de Johann Sturm, cu comentariile eruditului Desiderius Erasmus şi ale lui Philipp Melanchton. Lucrării, in octavo, îi lipsesc pagina de titlu, primele şi ultimele file. Se păstrează doar ultima filă a prefeţei, care notează Strasbourg, 1541. Am identificat cartea ca fiind primul volum al ediţiei

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

semnalate, anterior, în fondul Teleki, tipărită la Strasbourg de Josias Richelius, în 1564. Numeroasele însemnări marginale, referinţele bibliografice şi sublinierea unor pasaje dovedesc interesul cu care a fost lecturată cartea. Legătura este din piele albă, legătură renascentistă germană, cu chenare, ornamente florale, casete cu reprezentările unor personalităţi, iar placa centrală a coperţilor cu imagini simbolice. Pe prima copertă este imprimat anul *1575* şi iniţialele *M. F. M*. ale unui posesor neidentificat.

O altă ediţie o reprezintă opera lui Cicero ***Sententiae insigniores,*** tipărită la Veneţia în 1579, de urmaşii lui Iacobus Simbenius. Vom urmări, în continuare, circuitul acesteia, prin însemnarea de pe pagina de titlu. O identificăm, astfel, în posesia lui P. Szowerdi, apoi în posesia cavalerului nobil Josephus Sebastianus ab Hauern, prin însemnarea de pe verso-ul primei coperte. Grafia ne permite să fixăm temporal aceste posesiuni în secolul al XVIII-lea. Pagina de titlu completează tabloul prin ştampila „*Maros Vásárhelyi Reform. Fötanoda könyvtara*". Legătura cărţii, in duodecim, este de carton iar cotorul de piele.

În fondul Bolyai există un exemplar al operei lui Cicero ***Opera omnia quae extant,*** editat de Franciscus le Preux, (Geneva) în 1594. Lucrarea, in octavo, se distinge prin foaia de titlu frontispiciu. O însemnare a bibliotecarului Ioannes Antal notează că Stephanus Bacz[10] paroh în Turda Veche a donat-o testamentar bibliotecii Colegiului Reformat din Târgu-Mureş, în 1790. Ex-libris-ul etichetă „*Maros Vásárhelyi e.r. Fö Oskola könyve*" atestă proprietatea colegiului. Coperta constituită din alăturarea filelor unor tipărituri vechi este acoperită în pergament.

Un ultim volum pe care îl semnalăm, include opera istoricului clasic ***Epistolarum familiarium Liber V-VIII,*** într-o ediţie germană, în două părţi, apărute în ediţii diferite la aceeaşi editură, din Erfurt, în 1593, primul coligat şi respectiv, 1597 cel de al doilea coligat. Lucrarea, in octavo, a apărut în traducerea lui Stephanus Riccius, cu sprijinul bibliopolului Iacobus Apelijus şi menţionează dedicaţia specială „*In usum scholasticae iuventutis*". Pe pagina de titlu a lucrării descifrăm semnătura lui Ercsei József,[11] paroh, inginer silvic, poet şi ştampila „*Maros Vásárhelyi Reform. Fötanoda könyvtara*". Evident, a

[10] Koncz József: ***A marosvásárhelyi Helv. Hitv. Főtanodai könyvtár ismertetése***, în ***MKSZ***, IV (1879), p. 224. – Bacz István a donat 164 lucrări Bibliotecii Colegiului Reformat.

[11] Szinnyei József: ***Magyar írók élete és munkái***. II. Budapest, 1893. col. 1378-1379.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

ajuns în posesia colegiului prin donaţia acestuia.[12] Legătura cărţii este de pergament alb, ornamentată cu chenare şi figuraţii florale.

Fondul „mixt" constituie un fond aparte al bibliotecii noastre, rezultat din asocierea unor colecţii fragmentate din şcoli, mănăstiri şi biblioteci particulare.

Cea mai veche ediţie păstrată în acest fond eclectic este lucrarea lui Cicero ***Tusculanarum quaestionum***, cu comentariile lui Philippus Beroaldus, tipărită la Veneţia de Philippus Pincius Mantuanus, în 27 septembrie 1510. Acest exemplar este coligat cu lucrarea lui Iunius Juvenal, ***Satyrae***, tipărită la Veneţia de Ioannes Tacuinus, în 8 august 1512. Volumul, in folio, prezintă coperţi din lemn, specifice secolului al XVI-lea, prevăzute cu închizători metalice. Cotorul cărţii şi o porţiune a coperţilor sunt acoperite cu piele albă imprimată cu chenare şi ornamente florale, în stil prerenascentist. În interiorul primei coperte este notat anul 1534, când un posibil posesor menţiona că a cumpărat cartea cu 75 dinari. Pagina de titlu completează tabloul cărţii prin semnalarea apartenenţei acesteia Bibliotecii Mănăstirii Franciscane din Călugăreni-Mureş, fapt certificat prin însemnare şi ştampila „*Bibliotheca Conventus Mikháziensis, 1636*", finalmente, ajungând în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai din Târgu-Mureş.

În fondul „mixt" există un exemplar al operei ciceroniene ***Orationum volumina tria***, editat de Iohann Sturm la Strasbourg, în 1544 ce menţionează „*Cum gratia et privilegio Caesares*". Cartea, in octavo, prezintă o legătură specific germană, din piele albă pe tăblii de lemn. Pe prima copertă sunt imprimate iniţialele *F. D.* ale unui presupus posesor din anul 1550, la şase ani după apariţia lucrării. În continuare, urmărim drumul cărţii prin însemnările lui Ioannes Nagy Kev. de pe verso-ul foii de titlu, care a posedat cartea în februarie 1608 la Aiud, cumpărând-o de la ţiganul Durka Eniedini, apoi s-a aflat în proprietatea lui Stephanus Ajtai, indentificată, după grafie, în secolul al XVII-lea. Pe pagina de titlu îşi notează numele, cu valoare de ex-libris *Io. Martinus Colosinus*, apoi *Ladislau Huszár de Colosvár*, în 1682. Prima pagină a prefeţei dezvăluie semnătura lui Daniel Raffai în 1824. Numeroasele însemnări, note marginale şi sublinierea unor pasaje sunt dovezi ale lecturării cărţii cu interes în decursul timpului.

Semnalăm din cadrul operei lui Cicero lucrarea ***Epistolarum ad familiares libri XVI,*** editată de D. Lambinus, la Paris în „*Officina Iacobi Dupuys*" în anul 1572. Lucrarea, in octavo, menţionează privilegiul regal.

[12] Koncz József: ***A marosvásárhelyi Evang. Reform. Kollégium története.*** Marosvásárhely, 1896. p. 427. – Ercsei József a donat 184 lucrări Bibliotecii Colegiului Reformata din Târgu-Mureş.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

Legătura este din piele albă, iniţialele *I. A. N.* sunt ale unui neidentificat posesor din 1574. Urmărind cu atenţie însemnările, încercăm să reconstituim itinerariul cărţii. Astfel, pe pagina 3426 se notează „*Verus possesor Iohannes Conrad*", apoi prenumele este radiat, substituit cu Stephanus. Pagina următoare, notează că a fost cumpărată cartea de la Iohannes Subsilvanus în 1645. Însemnările de pe pagina de titlu completează şirul posesorilor. Figura printre cărţile lui Matthias Herschornius, printre cele ale lui Martinus Deesö în 1718, ale lui Emericus Ambrus Zalányi în 1730, Iosephus Emericus Deák cumpărând-o în 17 iulie 1737. Mai târziu, a ajuns în Biblioteca Mănăstirii Franciscane de la Călugăreni, fapt atestat de ştampila aplicată pe pagina de titlu.

Prezentăm lucrarea ***Epistolae ad complures scriptae, quae vulgo Familiares appellarunt. De sententia,*** editată de Ioachimus Camerarius la Leipzig, în 1582, cu comentariile lui Gilbertus Longolius. Cartea a ajuns în posesia lui Iohannes Simo de Tartsafalva (Tărceşti-Harghita), în secolul al XVII-lea după cum reiese din însemnarea de pe verso-ul paginii de titlu, apoi în cea a lui Sámuel Baranyai şi în sfârşit, este menţionată ca fiind a lui Georgius Dali din Tur în secolul al XVII-lea. Notaţia acestuia este asemenea unui memento: „*Is liber est meus post mortem nescio cujus*". Legătura cărţii, in octavo, este din piele de culoare maro închis, pe tăblii de lemn. Recunoaştem o legătură originală, din secolul al XVI-lea, cu chenare, ornamente florale, rozete şi central un medalion cu arabescuri.

În sfârşit, ultimul exemplar pe care îl prezentăm este ***Pseudo-Cicero Rhetorici libri,*** ce cuprinde mai multe opere ale lui Cicero, asemenea ediţiei lui Manutius, tipărit la Frankfurt, de urmaşii lui Andreas Wechelius, Claudius Marnius şi Ioannes Aubrius, în 1590. Lucrarea, in octavo, este legată în piele albă, neornamentată. Pe verso-ul primei coperte apare însemnarea: „*Ex Bibliotheca Francisci dni Mayerhofer Aradini* [19]*42*" şi figurează ştampila rotundă „*A. Mihailovici compactor, Arad*". Deci, identificăm legătura acestei lucrări în secolul al XX-lea.

În concluzie, am prezentat exemplare bibliofile aflate în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş cu menţiunea „*Habent sua fata libelli*.", urmărind astfel circulaţia cărţilor prin însemnările posesorilor şi constatând receptarea culturii clasice de societatea transilvăneană a secolelor XVI-XX, relaţiile permanente şi active dintre intelectualii autohtoni şi uneori raporturile lor cu cei străini. Considerentele limitative ale acestei încercări de a surprinde un ideal specific umanismului, nu pot diminua o personalitate a cărei operă este monumentală. Marcus Tullius Cicero a continuat să fie editat de-a lungul secolelor, transmiţând cultura din trecut celor din prezent şi sperăm, celor din viitor.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)

Éditions de Marcus Tullius Cicero retrouvées dans les collections du Fond Teleki-Bolyai de la Bibliothéque du Département de Mureş

Résumé

Les éditions de l'oeuvre écrit par l'historien et politicien roumain Marcus Tullius Cicero (106-43 a.Chr.) gardées dans les collections du Fond Teleki-Bolyai de la Bibliothèque Départementale de Mureş, constituent l'objet de cette présentation.

Le nombre des oeuvres du grand orateur Cicéro qu'on trouvent dans notre bibliothèque est très grand: 97 éditions en 130 volumes, dans la collection Telekiana, 48 éditions en 83 volumes dans la collection Bolyai et 42 éditions en 61 volumes dans la collection „mixte", la limite chronologique conventionnellement établie étant celle de l'année 1800. Le grand nombre des éditions ne nous permet pas une „*restitutio ad integrum*", mais on peut faire une présentation de quelques éditions considerées rares et de grande valeur.

On en a remmarqué quatre incunables et quelques oeuvres imprimés au XVI-ème siècle. Par les notes manuscrites sur les exemplaires bibliophiles on peut constater la réception de la culture classique dans la société transilvaine des siècles 16 et 20-e, les liens permanents et actifs des intellectuels autochtones et de ceux-ci avec les intellectuels étrangers.

BDD-A19271 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:15 UTC)